

İSLAM MEDENİYETİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Journal of Islamic Civilization Studies

e-ISSN: 2149-0872

Cilt/Volume 8 - Sayı/Issue 1 - Haziran/June 2023: 1-16

Ahmedî'ye İsnad Edilen Yusuf ile Züleyhâ Mesnevisi

The Masnavi of Yusuf and Zuleykha, Attributed to Ahmadi

Yusuf YILDIRIM

Doç. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Assoc. Dr., Sivas Cumhuriyet University,
İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı Faculty of Theology, Department of Turkish
Anabilim Dalı Islamic Literature

yasef_yildirim@hotmail.com Orcid: 0000-0002-0324-3927

Makale Bilgisi / Article Information

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received

08.02.2023

Kabul Tarihi / Accepted

01.03.2023

Atıf/Cite: Yıldırım, Yusuf. "Bir Kayıp Eser: Ahmedî'ye İsnad Edilen Yusuf ile Züleyhâ Mesnevisi Üzerine Bir Değerlendirme". *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*. 8/1 (2023), 1-16.
<https://doi.org/10.20486/imad.1248972>

Bu makale 2 Mayıs 2018'de Sivas'ta düzenlenen Ahmedî Sempozyumu'nda "Ahmedî'nin Yûsuf u Züleyhası'na Dair" başlığıyla sunulan baskısı gerçekleştirilen sempozyum kitabının 133-143 sayfaları arasında yer alan bildirinin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş hâlidir.

Etik Beyanı/Ethical Statement: En az iki hakem tarafından değerlendirilmiş ve iThenticate ile %15'ten az benzerlik oranına sahip olduğu belgelenmiştir./Reviewed by at least two referees and iThenticate documented that the rate of similarity to another texts did not pass 15%.

Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
Licensed Under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Öz

XIV. Asır şairi Ahmedî (815/1412-13) çoğunluğu manzum olmak üzere, kaleme aldığı eserleriyle Anadolu sahası Türk şiirinin kurucu şairlerinden kabul edilmektedir. Kendisinden sonra gelen birçok Türk şairinin onun şiirlerine nazireler söyleyerek kendini yetiştirmesi de onun önemli bir şair olduğunun göstergesidir. Ancak hayatı hakkında bilinenler çoğunlukla yetersiz ve eksik bilgilerden ibarettir. Yazdığı eserleri için de aynı durum söz konusu olup kaynaklarda verilen bilgiler tutarsız ve çelişkilidir. Bu yüzden Ahmedî'nin kaç eser kaleme aldığı kesin olarak bilinmemektedir. Divan'ı ile İskendername'si en iyi bilinen eserleridir. Söz konusu eserlerin kütüphanelerde birçok yazma nüshası bulunmaktadır. Bunlar dışında kaynaklarda hakkında bilgi verilen eserlerinin çoğu sorunludur ve zamanla unutulmuştur. Tervîhu'l-ervâh adlı eseri Latîfî'nin verdiği yanlış bilgiden dolayı uzun süre Kânûn-i Şifâ'nın tercümesi olarak bilinmiştir. İsimleri dışında bilinmeyen Cemşîd ü Hurşîd, Mî'yârü'l-edeb, Mirkâtü'l-edeb, Mîzânü'l-edeb adlı eserlerin nüshalarına ise ancak son zamanlarda ulaşılabilmektedir. Kaynaklarda Ahmedî'ye isnad edilen eserlerden biri de Yûsuf u Züleyhâ adlı bir mesnevidir. Bu iddiayı ileri süren ilk tezkireci Latîfî'dir. Bugüne kadar bu mesnevinin herhangi bir nüshasına ulaşılamamıştır. Bu makalede Ahmedî'ye isnad edilen Yûsuf u Züleyhâ mesnevisi hakkında bir değerlendirme yapılacak ve eserle ilgili tarihî kaynaklardan hareket edilerek eserin Ahmedî'ye aidiyeti meselesi tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türk İslam Edebiyatı, Dîvân Edebiyatı, Yusuf ile Züleyha, Mesnevi, Ahmedî.

Abstarct

Ahmedî (815/1412-13), the poet of the XIV. century, is accepted as one of the founding poets of the Anatolian field of Turkish poetry with most of his poetic works. He is a significant poet whom many Turkish poets who grew up after him raised themselves by reciting his poems. However, what is known about his life is mostly insufficient and incomplete information. The same situation is the case for his works, and the information given in the sources is inconsistent and contradictory. Therefore, it is not known exactly how many works Ahmadi wrote. His Divan and Iskandarnamêh are his best-known works. There are many manuscript copies in libraries. Apart from these, most of his works, which information is given in the sources, are problematic and have been forgotten over time. His work Tarvih al-arvâh was known for a long time as the translation of Kanunu Shifa due to the wrong information given by Latifi. The copies of the works named Camshid u Khurshid, Miyar al-adab, Mirkat al-adab, Mizan al-adab have been reached only recently. One of the works attributed to Ahmadi in the sources is a mathnawi named Yusuf u Zuleykha. Latîfî is the first-Tazkirah writer who put forward this claim. To date, no copy of this mathnavi has been found. In this article, an evaluation will be made about the Yusuf u Zuleykha masnavi attributed to Ahmadi and the issue of the work's belonging to Ahmadi will be discussed based on the historical sources.

Keywords: Turkish-Islamic Literature, Divan Literature, Yusuf and Zuleykha, Mathnawi, Ahmadi.

Giriş

Ahmedî'nin (815/1412-13) *Yûsuf u Züleyhâ* isimli bir mesnevi yazıp yazmadığı meselesi Türk edebiyatı tarihinde tartışmalı bir konudur. Ağâh Sırrı Levend *Türk Edebiyatı Tarihi*'nde *Yûsuf u Züleyhâ* yazan XIV. yüzyıl şairleri arasında Ahmedî'nin adını da zikreder.¹ İlk başta bu ismin "Ahmedî" mahlaslı başka bir şair olabileceği düşünülse de parantez içerisinde verilen vefat tarihinden, *İskendername* müellifi olarak tanınan Germiyanlı Ahmedî'nin kastedildiği anlaşılmaktadır. Ancak Levend burada, eserin muhtevasına ve nüshalarına dair herhangi bir bilgi paylaşmaz. Nihad Sami Banarlı ise Ahmedî'nin eserlerinden bahsederken *Divan, İskerdernâme, Cemşîd ü Hurşîd ve Tervîhu'l-ervâh ve Tevârih-i Âl-i Osmân* gibi nüshaları günümüze ulaşan eserlerini zikretmiş ve ardından "Tarih kaynaklarının bildirdiğine göre daha başka eserler de vücuda getirmiştir."² diyerek konuyu muğlak bırakmıştır.

Fuad Köprülü *İslâm Ansiklopedisi*'ne yazdığı "Ahmedî" maddesinde şaire ait eserleri detaylı bir şekilde inceler. Şaire aidiyeti kesin olan eserleri zikrettikten sonra bazı kaynaklarda ona atfedilen *Cengnâme, Süleymannâme, Hayrâtu'l-ukâlâ ve Esarnâme Tercümesi* gibi eserlerin gerçekte Ahmedî tarafından yazılmadığını ve yanlışlıkla ona izafe edildiğini delilleriyle ortaya koyar. *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisinden bahsedilmeyen bu maddede Köprülü, bazı kaynaklarda ona ait olmadığı hâlde yukarıda isimleri geçen eserlerin Ahmedî'ye nispet edilmesinin muhtemel nedenini; Ahmedî'nin, yaşadığı dönemin velûd ve meşhur bir şairi olmasına bağlar. Yani ona göre, müellifi hakkında kuşku bulunan bazı eserler, kaynaklar tarafından dönemin en çok yazan şairlerinden Ahmedî'ye izafe edilmiştir. Örneğin Kâtib Çelebi, yaklaşık aynı dönemlerde yaşayan Ahmed-i Dâî'nin *Cengnâme*'sini yanlışlıkla Ahmedî'nin eseri olarak göstermiştir.³ Köprülü ayrıca, talebesi Şeyhî'nin şöhretinden sonra Ahmedî'nin eserlerinin eski ehemmiyetini kaybettiğini,

¹ Ağâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1998), 29. *Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış* isimli eserinde Hasan Ali Yücel de *Yûsuf u Züleyhâ* yazan şairlerden bahsederken Ahmedî'nin adını zikreder. Şairlerin sadece mahlaslarının verildiği bu listede ismi geçen Ahmedî'den hangi Ahmedî'nin kastedildiği tam olarak anlaşılammaktadır. Fakat eserin önceki sayfasında Likayî'nin *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisine dair rivayeti, Latifi'den alıntılanarak verdiğine bakılırsa Hasan Ali'nin kastettiği ismin Germiyanlı Ahmedî olduğunu söylemek mümkündür. Bk. Hasan Ali Yücel, *Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış* (İstanbul: Remzi Kitaphanesi, 1932), 130-131.

² Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983), 391.

³ Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-zünûn* (İstanbul: Maarif Matbaası, 1941), 607.

İskendernâme'si dışında diğer eserlerinin neredeyse unutulduğunu da kaydeder.⁴ Bugüne kadar yalnızca ismen bilinen *Cemşîd ü Hurşîd*⁵ ve *Mirkâtü'l-edeb*⁶ isimli eserler ile şairden bahseden kaynakların hiçbirinde adı dahi geçmeyen *Mîzânü'l-edeb* ve *Mi'yârü'l-edeb*⁷ adlı iki Farsça eserin nüshalarına son dönemlerde ulaşılması, Köprülü'nün bu görüşünü teyit eder niteliktedir.⁸ Bunun yanında kaynaklarda adı zikredilmesine rağmen hâlen ele geçmeyen *Kasîde-i Sarsarî Şerhi* adlı bir eserin varlığı da bilinmektedir.⁹ Dolayısıyla –bazı kaynaklarca kendisine izafe dilen *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisi ile birlikte- Ahmedî'nin bütün eserleri üzerine ciddi bir incelemenin yapılması elzem görünmektedir.

Ahmedî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sı

Ahmedî'nin *Yûsuf ile Züleyhâ* isimli bir mesnevi yazdığını ilk ortaya atan kişi Latîfî'dir. Şairin vefatından yaklaşık 140 yıl sonra kaleme aldığı *Tezkiretü'ş-şuarâ*'nın “Likayî” maddesinde böyle bir mesnevinin varlığından haber veren Latîfî, Likayî'nin bu esere bir nazire yazdığını bildirir.¹⁰ Latîfî'nin “Likayî” maddesinde anlattığı rivayet şu şekildedir: Likayî, şairlik konusundaki garip yeteneğine rağmen Ahmedî gibi önemli bir şairin *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisine nazire söyleyerek ayıp etmiş ve bu aybını da hüner zannederek eserini II. Bâyezid'e takdim etmiştir. Sultan Bâyezid ilk başta “enbiya menakıbıdır” diyerek esere hürmet göstermiş ancak gördüğü ciddi hatalar yüzünden eserin yakılmasını emretmiş ve “ehil olmayan böyle önemli bir işe karışmasın” diyerek şairi azarlamıştır.

Burada Latîfî'nin bu esere neden “Ahmedî” maddesinde değil de Likayî'den bahsederken dolaylı olarak işaret ettiği ya da bu eseri neden “Ahmedî” maddesinde de zik-

⁴ M. Fuad Köprülü, “Ahmedî”, *İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1978), 216-221.

⁵ Nihad Sami Banarlı, “Ahmedî ve Dâstân-ı Tenvâh-i Âl-i Osman ve Cemşîd ü Hurşîd Mesnevisi”, *Türkiyat Mecmuası* 4 (1939).

⁶ Nihad M. Çetin, “Ahmedî'nin Bilinmeyen Birkaç Eseri”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* 2/3-4 (1952), 103-109; Ali Alparslan, “Ahmedî'nin Yeni Bulunan Bir Eseri: Mirkât-ı Edeb”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 10 (1960), 35-40.

⁷ Çetin, “Ahmedî'nin Bilinmeyen Birkaç Eseri”.

⁸ Köprülü'nün bu değerlendirmelerinden Ahmedî'nin –eğer böyle bir eser kaleme aldıysa- *Yûsuf u Züleyhâ* adlı mesnevisinin de ismi geçen eserlerle aynı kadere sahip olabileceği, tarihin nisyan sayfalarına terk edilmiş olabileceği sonucunu çıkarmak mümkündür.

⁹ Fâik Reşâd, *Târîh-i Edebiyat-ı Osmâniyye* (İstanbul: Zarafet Matbaası, ts.), 103; Günay Kut, “Ahmedî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul, 1989), 166.

¹⁰ Latîfî, *Tezkiretü'ş-şuarâ ve Tabsiratü'n-nuzamâ: İnceleme, Metin*, haz. Rıdvan Canım (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2000), 490.

retmediği şeklinde sorular sorulabilir. Ya da bu eseri, neden “Ahmedî” maddesinde de zikretmedi? Latîfi, yazdığı diğer maddelerde de görüleceği üzere, hakkında bilgi verdiği şairin bütün eserlerini o madde altında vermemektedir. Diğer bir deyişle o, kendince önemli ya da gerekli gördüğü eserlere işaret etmekle yetinmektedir. Mesela Cem Sultan’dan bahsettiği bölümde şaire ait *Cemşîd u Hurşîd* mesnevisine,¹¹ Edirneli Şahidî’nin konu edildiği maddede ise *Leylâ vü Mecnûn* adlı esere¹² ismen de olsa işaret etmemiş, bu şairlerin yalnızca divanlarına değinmiştir. Bu durumda Latîfi’nin Ahmedî’nin biyografisine yer verdiği bölümde şairin *Divan’ı*, *İskendername’si* ve tıpla ilgili yazılmış bir eseri dışında diğerlerinden hiç bahsetmemesi onun yöntemi açısından tutarlı görünmektedir.

Bununla birlikte *Latîfi Tezkiresi*’nin mukaddime kısmında yer alan “...her birinin tedvîn ettiği te’lifâtı ve tahrîr ettiği eş’âr u ebyâtı sa’y u taleb ile bir bir buldum nice zaman zahmet ü meşakkat edip (...) zebân-ı Türkîde nazm u inşâyâ müteallık ne kadar dîvân u risâle ve makâle varsa hezâr cidd ü ikdâm ve cehd-i ihtimâm ile tetebbu ve tefahhus kıldım.”¹³ şeklindeki ifadeler Latîfi’nin görmediği, ulaşamadığı ya da incelemeyemediği eserleri tezkiresine almadığı şeklinde yorumlanabilir. Buna göre Ahmedî’nin – eğer *Yûsuf u Züleyhâ* ile ilgili Latîfi’nin iddiası doğruysa- *Yûsuf u Züleyhâ*’sını, şairin hayatını kaleme aldığı sıralarda görmemiş olması, bu yüzden de o madde altında zikretmemiş olması muhtemeldir. Bunu şöyle de ifade etmek mümkündür: Likayî’nin *Yûsuf u Züleyhâ*’sını değerlendirirken dolaylı olarak Ahmedî’nin eserine değinen Latîfi, ihtimaldir ki Ahmedî’nin eserini sadece ismen biliyordu. Dolayısıyla detaylı incelemeyemediği bu eseri “Ahmedî” maddesinde zikretmeyi gerekli görmedi. Kendisinden önce kaleme alınan ve tezkiresinin muhtemel kaynakları arasında gösterilen *Sehî Tezkiresi*’nde adı geçmesine rağmen, Ahmedî’nin *Cemşîd ü Hurşîd* mesnevisine ismen de olsa hiç değinmemiş olması yine Latîfi’nin eseri görmediği için tezkiresine kaydetmediği şeklinde açıklanabilir.

Likayî’nin biyografisine ayrılan bölümde iddia edilen bu bilgiden hareketle şu soru da gündeme gelebilir: Latîfi’nin *Yûsuf ile Züleyhâ* yazarı olarak gösterdiği Ahmedî acaba gerçekten Germiyanlı Ahmedî midir? Yoksa burada Ahmedî mahlaslı başka bir şair mi kastedilmiştir? Zira tezkirede “Ahmedî” mahlaslı başka bir isimden daha bahsedilmektedir. Latîfi’nin “Ahmedî-i Rûmî” olarak bahsettiği bu şair, daha çok şiirlerinin Ahmed Paşa’ninkilerle karıştırılmasıyla ve Ahmed Paşa’nın bu durumdan rahatsızlık

¹¹ Latîfi, *Tezkiretü’ş-şu’arâ ve Tabsıratü’n-nuzamâ: İnceleme, Metin*, 144-146.

¹² Latîfi, *Tezkiretü’ş-şu’arâ ve Tabsıratü’n-nuzamâ: İnceleme, Metin*, 319-320.

¹³ Latîfi, *Tezkiretü’ş-şu’arâ ve Tabsıratü’n-nuzamâ: İnceleme, Metin*, 105-106.

duymasıyla tanınmaktadır. Eserleri hakkında kaynakların herhangi bir şey zikretmediği şairin manzumelerini Latîfî, “hayâlden ve sanattan uzak” görür:

“Ahmed Paşa dahi şî'r ile şüyû' u şöhret bulmadın ve fenn-i nazm ile ma'lûm u meşhûr olmadın Ahmed tahallusından okınan şî'r anun eş'ârı idi. Ammâ vâki' olan eş'ârı hayâlât u sanâyi'den 'ârîdür.”¹⁴

Dolayısıyla Latîfî'nin *Yûsuf u Züleyhâ* sahibi olarak gösterdiği Ahmedî'nin bu şair olması çok uzak bir ihtimaldir. Çünkü “Likayî” maddesinde verilen bilgilerden, Ahmedî'nin *Yûsuf u Züleyhâ*'sının sanat ve orijinalite bakımından kayda değer bir eser olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Mezkûr tezkirede Ahmed Paşa, Ahmed Çelebi, Ahmed-i Dâî ve Ahmed Rıdvan gibi isimlerden bahsedilse de mahlaslarının Ahmedî olmaması, isimlerinin sonunda unvan veya lakap bulunması ve tezkirede isimleri her anıldığında bu unvan veya lakaplarla birlikte kullanılması gibi nedenlerden, Latîfî'nin kastettiği Ahmedî'nin bu şairlerden birisi olması da mümkün görünmemektedir. Bunun yanında dönemin en meşhur şairlerinden kabul edilen Ahmedî'nin adı tezkirede farklı maddelerde birkaç defa daha geçmektedir. İsmi geçtiği hemen her yerde Ahmedî'nin şiirdeki şöhretine mutlaka temas edilmiştir. Öyle ki hakkında bilgi verilen bazı şairlerin dönemini tespit etmek ve şiirlerini değerlendirmek için zaman zaman “Ahmedî asrında gelmiştir.”¹⁵ “Şî'ri suarâ-yı kudemâ-yı Rûm'dan Ahmedî'nin üslubundadır.”¹⁶ gibi ifadeler yer verilerek Ahmedî'nin bu şöhreti adeta bir değerlendirme ölçütü olarak alınmıştır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Latîfî'nin tezkiresinde *Yûsuf u Züleyhâ* müellifi olarak işaret edilen Ahmedî'nin, Germiyanlı Ahmedî olduğu net bir şekilde söylenebilir.

Gerek Ahmedî'nin gerekse Likayî'nin *Yûsuf u Züleyhâ* isimli mesnevilerinin nüshalarına ulaşılmaması nedeniyle, *Latîfî Tezkiresi*'nden sonra yazılan biyografik eserlerde ve Ahmedî hakkında yapılan çalışmalarda Latîfî'nin verdiği bu bilgi üzerinde ya hiç durulmamıştır ya da “Ahmedî'nin böyle bir mesnevi yazdığı hiç duyulmamıştır.”¹⁷ şeklinde açıklamalar yapılmıştır. Kâtib Çelebi'nin *Keşfü'z-zünûn*'da Ahmedî'ye aidiyeti tar-

¹⁴ Latîfî, *Tezkiretü'ş-şu'arâ ve Tabsiratü'n-nuzamâ: İnceleme, Metin*, 105-106.

¹⁵ Latîfî, *Tezkiretü'ş-şu'arâ ve Tabsiratü'n-nuzamâ: İnceleme, Metin*, 232.

¹⁶ Latîfî, *Tezkiretü'ş-şu'arâ ve Tabsiratü'n-nuzamâ: İnceleme, Metin*, 376.

¹⁷ İsmail Ünver, *Ahmedî İskender-nâme (İnceleme-tıpkıbasım)* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983), 7.

tışmalı olan *Hayrâtü'l-ukalâ*, *Cengnâme* ve *Süleymannâme* gibi eserleri Ahmedî'ye aitmiş gibi gösterirken Latîfî'de geçen bu bilgiden yani Ahmedî'ye isnad edilen *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisinden hiç bahsetmemesi de hayli ilginçtir.¹⁸ Sadeddin Nüzhet Ergun, Ahmedî'ye ve eserlerine geniş yer ayırdığı *Türk Şairleri* isimli eserinde, yine şaire ait olup olmadığı şüpheli olan eserlere değindiği halde *Yûsuf u Züleyhâ*'dan ismen de olsa bahsetmemiştir.¹⁹ *Yûsuf u Züleyhâ*'lar üzerine yapılan mukayeseli bir doktora çalışmasında ise araştırmacı, "Ahmedî" başlığı altında Latîfî'nin rivayetini ve bu rivayet üzerine yapılan bazı değerlendirmeleri tekrar etmekle yetinmiştir.²⁰

Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında yazılan *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevileri üzerine yaptığı kapsamlı doktora tezinde Halide Dolu, Ahmed isimli bir şairin *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisinden bahsetmektedir. Tek nüshasının Konya Âsâr-ı Atîka Müzesi 2327/30 numarada kayıtlı olduğu belirtilen eserin izine ulaşmak için mükerrer teşebbüslerimiz neticesiz kalmış; işaret edilen kütüphanede böyle bir esere rastlanmamıştır. Nüshayı görüp tetkik ettiği anlaşılan Halide Dolu'ya göre, en az üç ciltten oluşan eserin yalnızca ikinci cildi günümüze ulaşmıştır.²¹ Araştırmacı, kütüphane kayıtlarına yanlılıkla Yûsufî ismiyle kaydedildiğini belirttiği nüsha üzerinde yaptığı inceleme sonucunda mesnevinin ihtiyat kaydıyla Ahmed isimli bir şaire ait olabileceğini belirtmektedir. Söz konusu çalışmada ayrıca eserin, gramer hususiyetleri bakımından tipik eski Anadolu edebiyatı mahsullerinden olduğu iddia edilmektedir.²² Aralarında Şeyyad Hamza, Rabguzî, Hamdullah Hamdî ve Kemalpaşazade gibi birçok önemli şairin *Yûsuf u Züleyhâ*'sının da bulunduğu mesnevileri inceleyen Dolu, Ahmed isimli bu şairin eseri hakkında, "edebî mahiyet itibariyle şimdiye kadar tedkik ettiğim nüshaların hepsinden daha sanatkâranedir."²³ sözlerini sarf ederek eseri hakkında kanaatini belirtmektedir. Eserin XIV. yüzyılda yazılmış olabileceğini tespit eden yazar; "Bu eser Ahmed adında bir şaire ait ise, kaynaklarda, aynı yüzyıllarda Yusuf hikayesi yazan böyle bir şaire rastlanmaz." diyerek şairin kimliği ile ilgili kesin bir neticeye ulaşamamıştır.

¹⁸ Kâtib Çelebi, *Keşfü'z-zünûn II* (İstanbul: Maarif Matbaası, 1943), 2054-2056.

¹⁹ Sadettin Nüzhet Ergun, *Türk Şairleri 1* (İstanbul, 1936), 369-375.

²⁰ Melek Gökcan Türkdöğün, *Klasik Türk Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2011), 49-50.

²¹ Halide Cemil Dolu, *Menşeyinden Beri Yusuf Hikayesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Enstitüsü, Doktora Tezi, 1953).

²² Dolu, *Menşeyinden Beri Yusuf Hikayesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları*, 222.

²³ Dolu, *Menşeyinden Beri Yusuf Hikayesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları*, 222.

Söz konusu eser, iddia edildiği gibi, XIV. yüzyıla ait ise eğer, yazarın bu yüzyılda yaşayan Germiyanlı Ahmedî'den neden bahsetmediği hayli merak konusudur. Zira yazarın kaynakları arasında Ahmedî'ye bir *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisi izafe eden Latîfî'nin tezkiresi de bulunmaktadır. Burada belki şu soru da gündeme gelebilir: Araştırmacının, *Latîfî Tezkiresi*'nin "Likayî" maddesinde Ahmedî ile ilgili ortaya atılan iddiayı görmemiş olma ihtimali var mıdır? Fakat incelendiğinde tezde Likayî'nin *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisinden de bahsedildiği görülmektedir. Bu açıdan yazarın Likayî'nin eseri ile ilgili rivayetten haberdar olmaması mümkün görünmemektedir. Ancak tezin ilgili bölümünde Dolu, meseleyi farklı bir konuma taşıyarak Likayî'nin, *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisini Hamdî isimli bir şaire nazire olarak yazdığını belirtmiş ve bunu da Latîfî'ye dayandırmıştır.

Burada Hamdî mahlasıyla kastedilen büyük bir ihtimalle Likayî ile aynı dönemde yaşadığı bilinen ve daha çok *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisiyle meşhur Hamdullah Hamdî'dir (ö. 909/1503). Yazarın yaptığı bu açıklama tarzının, Latîfî'nin iddiasına bambaşka bir boyut kazandırdığı muhakkaktır. Gerçekten de Latîfî'nin, *Yûsuf u Züleyhâ* müellifi olarak asıl kastettiği Hamdî iken acaba tezkirenin sonraki nüshalarında, müstensih hatası sonucu fazladan bir elif yazılarak "Hamdî" ismi "Ahmedî"ye dönüşmüş olamaz mı? Bu, üzerinde durulması gereken bir mevzu gibi görünmektedir. Bu yüzden öncelikle Latîfî *Tezkiresi*'ndeki "Likayî" maddesinin tamamını Rıdvan Canım'ın neşrinden aynen vermek icap eder:

"Şehr-i İstanbuldan Sultân Selîm Hân vassâflarından bezzâzistân sahhâflarından idi. Ol devrde fevt oldu. Bâb-ı tasallüfde hayli leffâf ve hâlince şâ'ir ü vassâf idi. Tabî'at-ı şî'riyyesi çendân ve pesendîde-i ehl-i 'irfân degüldi. Şâni 'acâyibden ve şî'ri garâyibden idi. Bu matla' anun eş'ârındandır.

Matla': Tîr-i gamzen yâ kaşundan yâdigârumdur benüm

Saklarum sînemde anı râz-dârumdur benüm

Nesr: Garâbet bundadır ki bu tabî'at-ı garîbe birle Ahmedînün Yûsuf u Züleyhâsına nazîre dimişdür. Belki nazîre yüzinden nakîza dimişdür. 'Aybını hüner zann idüp ol Hâkân-ı sa'îd ve Hân-ı şehîde a'ni Sultân Bâyezîde hezâr sürûr u gurûr ile sundukda enbiyâ menâkıbidur diyü bî-te'emmül tefa'ül kılıcak uhuvvet-i Yûsuf hakkında bu beyt gelür.

Beyt: Yûsufun kardaşları ol kavm-i şûm

Ana zulm eyledi ol kavm-i zulûm

Nesr: Vaktâ kim ol şâh-ı fasîh bu hatâ-yı sarîhi gördükde ol kitâbı nâ-savâb görüp ihrâk emr itdi. Ve ehli olmayan bu gûne emr-i mu'azzama mübâşeret itmesün didi.

Mısra': Her işün mâ-hasal ehli gerek ey cân ehli

Gâlibâ zamânemüzde bu gûne haddinden tecâvüz ider ve mikdârın bilmez kalî-lü'l-mâye ve bî-istitâ'a bî-hadd ü lâ-yu'addür ki her biri pür-kem ü kâsit ve kec ü râsîd bir kaç gazel dimekle ekâbir-i selefün serhadd-i sihr ü i'câzda vâki' olan muğlak u metîn ve masdûka-i sihr-i mübîn kasâyid ü resâyiline nezâyir ve ecvibe kasdın ider ve kendüler misâl-i 'usfûr iken 'ankâ lokmasına arzû iderler.

Mısra': Kilîmine göre hoşdur kişi pâsın dırâz itmek

Nesr: 'Acebdür ki beş beyt bir gazele sûret virmeyenler 'aciz ü kusûrlarını ikrâr u i'tirâf itmeyüp kitâbdan dem ururlar ve harfiyyâta kâdir olmayanlar külliyâtdan dem ururlar.

Mısra': Ma'rifetdür râsti bilmek kişi mikdârını

Sâbıku'z-zikr ki uhuvvet-i Yûsuf hakkında kelâm-ı nâ-sezâ revâ görülmedi zîrâ ebnâ-i Hazret-i Ya'kûb cefâ-yı Yûsufa te'essüf itdükde 'izâr-ı 'izz-ı huzûr-ı Hazret-i Ya'kûbda yere sürüp hezâr lâbe ve 'inâbet ü istigfâra gelicek enbiyâ zümresine ilhâk olunmuşlardır. Anların hakkında sû'-i zann u serzeniş hatâ-yı mahzdur. Hazer gerekdür ki niteki Mevlânâ Hamdî kitâb-ı müstetâbında buyurur.

Nazm: Gûş idersen nasîhatüm ey yâr

Sû-i zann itme bunlara zinhar

Evvel ashâb-ı zillet idi bular

Sonra ehl-i nübüvvet oldılar

Bu matla' sâbıku'z-zikr Likâyînüdüdür.

Matla': Şâhinlerüz ki zâg-sıfat lâşe konmazuz

Sultân ilini gözler anadan toganumuz

Münâsib-i îh-ma'nâ:

Sen şâhbâz ile kılâyın diyü dest-bûs

Nâzüklük ile kendü ayagın togan öper

Mutâyebe: Safâyî nâm şâ'ir Likâyîye haber gönderüp ol diyârda bizüm dîvânumuzun yârân beyninde fi'l-cümle şöhreti ve şî'r-şinâslar meyânında kabûle karîn olacak hayyiz ü ragbeti var mı diyü su'âl idicek merhûm Likâyî dahî bu kıt'ayı cevâb göndermiş.

Kıt'a-i Likâyî:

Sizün dîvânunuz dâstân olupdur

Şehirlü köylü okur şöhreti var

Gözi ahûlarun vasfıyla şimdi

Geyük destanı denlü ragbeti var

Cevâb-ı Safâyî:

Senün gibi diyeydüm şî'ri ben de

Meze olur ile şöhret bulurdu

Eger evsâfunı dîvâna yazsam

Geyük destânı ol vaktin olurdu"²⁴

Görüldüğü üzere metinde öncelikle Likâyî'nin hayatına dair kısa bir bilgi verildikten sonra şiirlerinin irfan ehli arasında pek beğenilmediğine değinilmiştir. Ardından bahsi geçen mevzuya geçilerek Likâyî'nin Ahmedî'ye nazire yazdığından ve bunu da haddi olmadığı halde sultana sunduğundan bahsedilmiştir. Bu hikâye tezkirenin birçok

²⁴ Latîfî, *Tezkiretü'ş-şu'arâ ve Tabsiratü'n-nuzamâ: İnceleme, Metin*, 490-491.

yazma nüshasında bulunmamaktadır.²⁵ Ahmed Cevdet tarafından hazırlanan matbu nüshada ise hikâyenin sadece bir bölümüne işaret edilmektedir:

“Garâbet bunda ki bu tabî’at-ı garîbe birle Ahmedînün Yûsuf u Zelîhâsına nazîre dimişdür. Belki nazîre yüzinden nakîza dimişdür. ‘Aybı hüner zann idüp ol Hâkân-ı sa’îde ya’ni Sultân Bâyezîde hezâr gurûrla sundukda menâkıb-ı enbiyâda hatâsını gördükde ol kitâb-ı nâ-savâbı görüp ihrâk eyledi. Ve ehli olmayan bu gûne emr-i mu’azzama mübâşeret itmesün didi.

Mısra: Her işin mâ-hasal ehli gerek ey cân ehli”²⁶

Bunun yanında Rıdvan Canım tarafından hazırlanan ilmî neşirde dikkat edileceği üzere bahsedilen bu hikâyenin hemen ardından “Hazer gerekdür ki niteki Mevlânâ Hamdî kitâb-ı müstetâbında buyurur.” denilerek Hamdullah Hamdî’nin ismi de zikredilmektedir. Buradaki “kitâb-ı müstetâb”dan kastın Hamdî’nin *Yûsuf u Züleyhâ*’sı olduğunu belirtmek gerekiyor. Aynı metinde Hamdî’nin isminin geçmesi de aslında müstensih hatası ihtimalini güçlendiren bir durumdur. Zira yazma eser kütüphanelerinde yüze yakın nüshası bulunan Latîfî tezkiresinde bu tür müstensih hatalarının olması da gayet normal karşılanmalıdır.²⁷

Bazı kaynaklarda Hamdullah Hamdî’nin de Likayî gibi *Yûsuf u Züleyhâ*’sını bir mukaddime ile birlikte II. Bâyezid’e ithaf ettiği belirtilmektedir.²⁸ Belki de Likayî, daha önceden sultana ithaf edilen ve sultanın görüp beğendiğini düşündüğü bir *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisine; yani Hamdullah Hamdî’nin eserine nazire söylemek suretiyle bu alanda hüner sahibi olduğunu göstermek istemiş ve bu yüzden de eserini II. Bâyezid’e takdim etmiştir. Lakin böyle bir kanaate, “Hamdî” mahlasının müstensihlerin eliyle

²⁵ Tezkirede geçen bu hikâyeden bahsetmeyen nüshalardan bazıları için bk. *Tezkiretü’ş-şuarâ* (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi, 36725), 197 vr; *Tezkiretü’ş-şuarâ* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, 720), 185 vr; *Tezkiretü’ş-şuarâ* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, 2511; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, 2627), 180 vr; *Tezkiretü’ş-şuarâ* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, 2646), 169 vr.

²⁶ Kastamonulu Latîfî, *Tezkire-i Latîfî*, nşr. Ahmed Cevdet (İstanbul: İkdâm Matbaası, 1314), 304-305.

²⁷ *Tezkiretü’ş-şuarâ*’nın yazma nüshalarındaki müstensih hatalarının bir dökümü için bk. Latîfî, *Tezkiretü’ş-şuarâ ve Tabsratü’n-nuzamâ: İnceleme, Metin*, 35-40.

²⁸ Kınalı-Zade Hasan Çelebi, *Tezkiretü’ş-şuarâ*, haz. İbrahim Kutluk (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014); Fâik Reşâd, *Târîh-i Edebiyat-ı Osmâniyye* (İstanbul: Zarafet, ts.); Hamdî, *Yusuf u Züleyha*, haz. M. Naci Onur (Ankara: Akçağ, 1991).

“Ahmedî”ye dönüşmüş olduğu ön kabulüyle ulaşmak mümkün görünmekle beraber durumun aksi yönde gerçekleşmiş olması da muhtemeldir. Yani Latîfî’nin, *Yûsuf u Züleyhâ* müellifi olarak asıl işaret ettiği “Ahmedî” mahlası tezkirenin sonraki yazmalarında yanlışlıkla “Hamdî” şeklinde kaydedilmiş olabilir. Bu meselenin izah ve tevsiki için gerekli olan veriler, ancak *Latîfî Tezkiresi*’nin nüshaları arasında yapılacak detaylı bir mukayese sonucunda ortaya çıkacaktır. Bu makalenin sınırları ise böyle bir karşılaştırmaya şimdilik imkân vermemektedir.

Kaynakların çoğu Latîfî’nin Ahmedî’ye nispet ettiği *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisi konusunda sessiz kalmayı tercih etseler de gerek yurtiçinde gerekse yurtdışındaki yazma eser kütüphanelerinde Ahmedî adına kayıtlı dokuz adet *Yûsuf u Züleyhâ* nüshası bulunmaktadır. Bu nüshalar şöyledir:

1. Tokat Zile İlçe Halk Kütüphanesi, nr. 402.
2. Diyarbakır İl Halk Kütüphanesi, nr. 1892.
3. Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr. 4207.
4. Gazi Hüsrev Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr. 5971.
5. Ankara Milli Kütüphane, nr. 7081.
6. Ankara Üniversitesi DCTF Kütüphanesi, M. Ozak Kitaplığı I, nr. 764.
7. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları, nr. K0144.
8. Seyfettin Özege Kitaplığı, Agâh Sırrı Levent Yazmaları nr. 117-118.
9. Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi, nr. 51.

Bunlardan başka Abdülkadir Gürer ve Adnan İnce’nin özel kütüphanelerinde bulunan iki nüshayla birlikte bu sayı 11’e çıkmaktadır.²⁹ Bu nüshaların bulunduğu kütüphanelerin katalog bilgilerinde çoğunlukla eserin müellifi olarak Ahmedî mahlası dışında herhangi bir bilgiye yer verilmezken, Gazi Hüsrev Paşa Kütüphanesinde bulunan iki nüshanın katalog kayıtlarında Taceddin Ahmed b. İbrahim adı verilerek eserler, Germiyanlı Ahmedî’ye aitmiş gibi gösterilmiştir. Gazi Hüsrev Paşa Kütüphanesi kataloğundaki bu kaydın kim tarafından ve neye istinaden yazıldığı bilinmemektedir. Yapılan incelemeler neticesinde Marmara Üniversitesi Kütüphanesi dışındaki bütün *Yûsuf u Züleyhâ* nüshalarının Diyarbakırlı Ahmed Mürşidî’ye ait olduğu tespit edilmiştir. Söz

²⁹ Ali İhsan Yapıcı, *Ahmedî’nin Yûsuf u Züleyhâ’sı* (Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 4.

konusu nüshalar üzerine birden fazla çalışma yapılmışsa da bu çalışmalarda eserin müellifi konusunda tam bir mutabakat sağlanamamıştır.³⁰ Hazırlanan dört çalışmadan ikisi Ahmed Mürşidî isminde hemfikir iken³¹ -ki doğru olan budur- Ali İhsan Yapıcı tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde eserin aidiyeti konusunda muhtemel görüşler sıralanmış, ancak kesin bir neticeye varılamamıştır.³² Seyfettin Özege Kitaplığı Ağâh Sırrı Levent yazmalarındaki 117-118 numaralı nüsha esas alınarak hazırlanan yüksek lisans tezinde ise mesnevinin Germiyanlı Ahmedî'ye ait olduğu iddia edilmiştir.³³ Araştırmacı, Ağâh Sırrı Levent'in *Türk Edebiyatı Tarihi*'nde Ahmedî'yi *Yûsuf u Züleyhâ* yazarı olarak göstermesini, şahsî kitaplığında bulunan bu nüshaya dayanarak söylemiş olabileceğini varsaymış, dolayısıyla bu eserin Germiyanlı Ahmedî'ye ait olabileceğini belirtmiştir. Fakat söz konusu kitabın diğer sayfalarında Levent, *Yûsuf u Züleyhâ* yazarları arasında Ahmed Mürşidî adını da zikrederek eserin bir nüshasının özel kütüphanesinde bulunduğunu söylemektedir.³⁴

Son zamanlarda Ahmedî adına kayıtlı yeni bir *Yûsuf u Züleyhâ* nüshasının ortaya çıkması mesnevinin Germiyanlı Ahmedî'ye ait olabileceğine dair kuşkuyla yeniden harekete geçirmiştir. Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi tarafından alınan yazma eserler arasında bulunan bu nüshanın (Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Ktp., nr. 51) yukarıda adı geçen Ahmed Mürşidî'ye ait nüshalardan farklı olması, eserin ilk bakışta *İskendername* müellifi Ahmedî'ye ait olabileceği izlenimini vermektedir. Eser üzerinde Nihat Azamat'ın yaptığı çalışma neticesinde, mesnevinin müellifi olarak gösterilen Ahmedî'nin Akkoyunlu Hükümdarı Sultan Yakub devri şairlerinden olduğu ve eserin muhtemelen 883-896 (1478-1490) yılları arasında kaleme alınmış olabileceği tespit edilmiştir.³⁵ Tebrizli olan bu Ahmedî hakkında şura tezkirelerinde ve diğer kaynaklarda hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Nihat Azamat yaptığı

³⁰ Bedi N. Şehsuvaroğlu, Ahmedî'nin eserlerinden bahsederken, Muallim Cevdet Yazmaları arasındaki 144 numaralı nüshanın Ahmedî adına kayıtlı olduğunu görüp, nüshayı tetkik ettiğini bildirir. Yaptığı inceleme neticesinde eserin dilinin XIV. asra ait olmadığını dolayısıyla eserin Germiyanlı Ahmedî'ye ait olamayacağını tespit eder. Bk. Bedi N. Şehsuvaroğlu, *Şâir ve Hekim Ahmedî Hayatı ve Eserleri* (İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1954), 31-32.

³¹ Ramadan Doğan, *Ahmedî-i Âmidî'nin Yûsuf u Züleyhâsı (Metin ve İnceleme)* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005); Diyarbakırlı Ahmedî, *Yûsuf u Züleyhâ*, haz. İdris Kadioğlu, (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2017).

³² Yapıcı, *Ahmedî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sı*, 1-2.

³³ Fatih Şahin, *Dâstân-ı Hazret-i Yusuf (İnceleme-Metin-Sözlük)* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 2.

³⁴ Levent, *Türk Edebiyatı Tarihi*, 130 (ve ilgili dipnot).

çalışmanın sonuç kısmında “Bu durumda Latîfî'nin dolaylı olarak *Yûsuf u Zeliha*'sı olduğunu bildirdiği Ahmedî'nin kimliği ve eseri tespit edilmiş olmaktadır.”³⁶ diyerek Latîfî'nin aslında Tebrizli Ahmedî'ye ait olan eseri yanlışlıkla Germiyanlı Ahmedî'ye nispet ettiğini kesin bir dille ifade etse de bundan Germiyanlı Ahmedî'nin de bir *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisi yazmadığı sonucunun çıkarılamayacağı açıktır. Zira tezkireler mahlasdaş şairlerin yazdığı aynı isimli eserlerle doludur. Mesela XV. yüzyıl şairi Hamdullah Hamdî'nin yazdığı *Leyla vü Mecnûn* mesnevisinin aynı adla XVI. yüzyıl şairi Larendeli Hamdî tarafından da kaleme alındığı bilinmektedir.³⁷

Sonuç

Latîfî'nin “Likayî” maddesinde dolaylı da olsa ortaya attığı iddianın izini sürdüğümüz bu makalede ileri sürülen görüşler ve bu görüşlerden hareketle yapılan değerlendirmeler neticesinde şu sonuca ulaşılabilir: Daha çok *İskendername* müellifi olarak tanınan Ahmedî'nin de bir *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisi kaleme almış olabileceğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte böyle bir eserin -şimdilik- günümüze intikal etmemiş olması, Latîfî'nin iddiasını kesin olarak çürütemeyeceği gibi yine bu iddiayı çıkış noktası kabul ederek Ahmedî'nin *Yûsuf u Züleyhâ* şairi olduğunu açık bir şekilde ifade etmek de gerçekçi görünmemektedir. Zamanın, her iki görüşün de hilafına hareket edebileceği mümkünse de Latîfî'nin ileri sürdüğü iddianın ispatlanması için Ahmedî'ye atfedilen bu eserin gizlendiği yerden gün yüzüne çıkması ya da başka tarihî vesikaların bulunması yeterliyken, iddianın çürütülmesi için bundan daha fazla delile ihtiyaç vardır. Son söz olarak; Fuad Köprülü'nün de belirttiği gibi, çağının en velut ve meşhur şairlerinden olan Ahmedî'nin, *İskendername*'si dışında diğer eserlerinin neredeyse tamamının uzun süre unutulmuş olmasından hareketle -ki bunların bazılarını ancak son dönemlerde ulaşılabilirdi- *Yûsuf u Züleyhâ* mesnevisinin de aynı kadere sahip olabileceğini düşünebiliriz.

³⁵ Nihat Azamat, “Yeni Bir Ahmedî ve İki Eseri: Yûsuf u Zeliha, Esrarnâme Tercümesi”, *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 7-8 (1988), 347-364.

³⁶ Azamat, “Yeni Bir Ahmedî ve İki Eseri: Yûsuf u Zeliha, Esrarnâme Tercümesi”, 357.

³⁷ Rıfat Kütük, *Lârendeli Hamdî'nin Leylâ ile Mecnûn Mesnevisi (İnceleme/Metin ve Diğer Leylâ ile Mecnûn Mesnevîleriyle Mukayesesi)*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002).

Kaynakça

- Alparslan, Ali. "Ahmedi'nin Yeni Bulunan Bir Eseri: Mirkât-ı Edeb". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 10 (1960), 35-40.
- Azamat, Nihat. "Yeni Bir Ahmedî ve İki Eseri: Yûsuf u Zelîha, Esrarnâme Tercümesi". *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, 7-8 (1988), 347-364.
- Banarlı, Nihad Sami. "Ahmedi ve Dâstân-ı Tevârîh-i Âl-i Osman ve Cemşîd ü Hurşîd Mesnevisi". *Türkiyat Mecmuası* 4 (1939).
- Banarlı, Nihad Sami. *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983.
- Çetin, Nihad M. "Ahmedî'nin Bilinmeyen Birkaç Eseri". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* 2/3-4 (1952), 103-109.
- Diyarbakırlı Ahmedî. *Yûsuf u Züleyhâ*. çev. İdris Kadioğlu. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2017.
- Doğan, Ramadan. *Ahmedî-i Âmidî'nin Yûsuf u Züleyhâsı (Metin ve İnceleme)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2005.
- Dolu, Halide Cemil. *Menşeyinden Beri Yusuf Hikayesi ve Türk Edebiyatındaki Versiyonları*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Türkiyat Enstitüsü, Doktora Tezi, 1953.
- Ergun, Sadettin Nüzhet. *Türk Şairleri*. İstanbul, 1936.
- Hamdî. *Yusuf u Züleyha*. çev. M. Naci Onur. Ankara: Akçağ, 1991.
- Kastamonulu Latîfi. *Tezkire-i Latîfi*. çev. Ahmed Cevdet. İstanbul: İkdâm Matbaası, 1314.
- Kâtib Çelebi. *Keşfü'z-zünûn*. İstanbul: Maarif Matbaası, 1941-1943
- Kınalızade Hasan Çelebi. *Tezkiretü'ş-Şuarâ*. Haz. İbrahim Kutluk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014.
- Köprülü, M. Fuad. "Ahmedi". *İslâm Ansiklopedisi*. C. 1. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1978.
- Kut, Günay. "Ahmedî". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 2/165-167. İstanbul, 1989.
- Kütük, Rıfat. *Lârendeli Hamdî'nin Leylâ ile Mecnûn Mesnevisi (İnceleme/Metin ve Diğer Leylâ ile Mecnûn Mesnevîleriyle Mukayesesi)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002.
- Latîfi. *Tezkiretü'ş-Şuarâ ve Tabsiratü'n-nuzamâ: İnceleme, Metin*. çev. Rıdvan Canım. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, 2000.
- Levend, Ağâh Sırrı. *Türk Edebiyatı Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 4. Basım, 1998.
- Reşâd, Fâik. *Târîh-i Edebiyat-ı Osmâniyye*. İstanbul: Zarafet Matbaası, ts.
- Şahin, Fatih. *Dâstân-ı Hazret-i Yusuf (İnceleme-Metin-Sözlük)*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.
- Şehsuvaroğlu, Bedi N. *Şâir ve Hekim Ahmedî Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: İsmail Akgün Matbaası, 1954.
- Türkdoğan, Melek Gökcan. *Klasik Türk Edebiyatında Yûsuf u Züleyhâ Mesnevileri Üzerine Mukayeseli Bir Çalışma*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2011.

Ünver, İsmail. *Ahmedî İskender-nâme (İnceleme-tıpkıbasım)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983.

Yapıcı, Ali İhsan. *Ahmedî'nin Yûsuf u Züleyhâ'sı*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Yücel, Hasan Ali. *Türk Edebiyatına Toplu Bir Bakış*. İstanbul: Remzi Kitaphanesi, 1932.